

Instytut Pamięci Narodowej - Gdańsk

<https://gdansk.ipn.gov.pl/pl2/aktualnosci/102528,77-rocznica-Krwawej-Niedzieli-na-Wolyniu.html>
2023-06-06, 08:08

77. rocznica Krwawej Niedzieli na Wołyniu

**Pokaz filmu, multimedialne wydawnictwo, uroczystości.
Działania IPN Gdańsk Delegatury IPN Bydgoszcz upamiętniające
ofiary ludobójstwa dokonanego przez ukraińskich nacjonalistów
na polskich obywatelach, mieszkańcach Wołynia i Kresów
Południowo-Wschodnich II RP.**

Inicjatywy IPN Gdańsk Delegatury IPN Bydgoszcz w 77. rocznicę Krwawej Niedzieli na Wołyniu:

8 lipca o godz. 12.00 w Warszawie odbyła się konferencja prasowa dotycząca Bazy Ofiar Zbrodni Wołyńskiej. W projekcie uczestniczyła grupa archiwistów IPN Gdańsk na czele z Karolem Lisieckim. [Zachęcamy do oglądania transmisji;](#)

10 lipca o godz. 19.00 w Bibliotece Międzyuczelnianej w Stalowej Woli odbył się pokaz [filmu dokumentalnego IPN Gdańsk pt. „Zmarłych pogrzebać”](#) w reżyserii Katarzyny Underwood. To wstrząsająca opowieść świadków przesyconego okrucieństwem ludobójstwa na Wołyniu i Małopolsce Wschodniej, popełnionego przez członków ukraińskich ugrupowań nacjonalistycznych m.in. OUN-UPA.

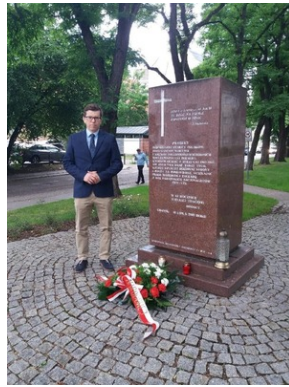
[Relacja;](#)

11 lipca ukazało się multimedialne wydawnictwo edukacyjne na płytach DVD pod nazwą: „Zmarłych pogrzebać. Wołyń 1943 w relacjach świadków”. Materiał bazuje na filmie IPN Gdańsk „Zmarłych pogrzebać”, zawiera książeczkę z tekstem wprowadzającym (autorstwa Katarzyny i Karola Lisieckich) oraz dodatkowe materiały, takie jak fragmenty notacji, dokumenty i zdjęcia;

Gościem Kresowego Saloniku w Radiu Gdańsk (emisja 11 lipca, godz. 17.00) była Katarzyna Underwood, która [opowiedziała o pracy nad filmem „Zmarłych pogrzebać” oraz o w/w wydawnictwie](#). Szerszą promocję publikacji połączoną z pokazami filmu planujemy na jesień br.;

11 lipca delegacja IPN Gdańsk na czele z naczelnikiem OBEN Krzysztofem Drażbą wraz z przedstawicielem wojewody pomorskiego, złożyła kwiaty pod gdańskim pomnikiem Pamięci Ofiar Eksterminacji Ludności Polskiej na Wołyniu (róg ul. Stolarskiej i ul. Katarzynki, obok kościoła pw. św. Brygidy);

Grudziądzkie obchody 77. rocznicy Krwawej Niedzieli na Wołyniu rozpoczęły się 11 lipca od Mszy św. w kościele pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, skąd nastąpił przemarsz pod pomnik Pamięci Ofiar Ukraińskich Nacjonalistów (zbieg ulic Rapackiego i Królewieckiej). Monument został odsłonięty 22 grudnia 2017 r. dzięki staraniom Zygmunta Krzemienia, prezesa Towarzystwa Miłośników Kresów Wschodnich w Grudziądzu. Na zakończenie złożono pod pomnikiem wieńce i kwiaty. Ponadto rozdano wszystkim zebranych gościom okolicznościowe materiały edukacyjne przygotowane przez Instytut Pamięi Narodowej. W uroczystości uczestniczyli: prezydent m. Grudziądz Maciej Glamowski, radny Rady Miejskiej Łukasz Piasecki, przedstawiciele Towarzystwa Miłośników Kresów Wschodnich oraz uczniowie Szkoły Podstawowej nr 12. Instytut Pamięi Narodowej reprezentowała Regina Dąbkowska (OBUWiM w Gdańsku, Delegatura w Bydgoszczy). Przy pomniku stoi [tablica edukacyjna IPN Gdańsk „Genocidium Atrox”](#) informująca o ludobójstwie na ziemiach południowo-wschodnich II RP (przygotowana przez Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Gdańsku);

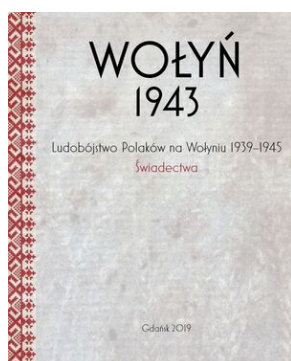
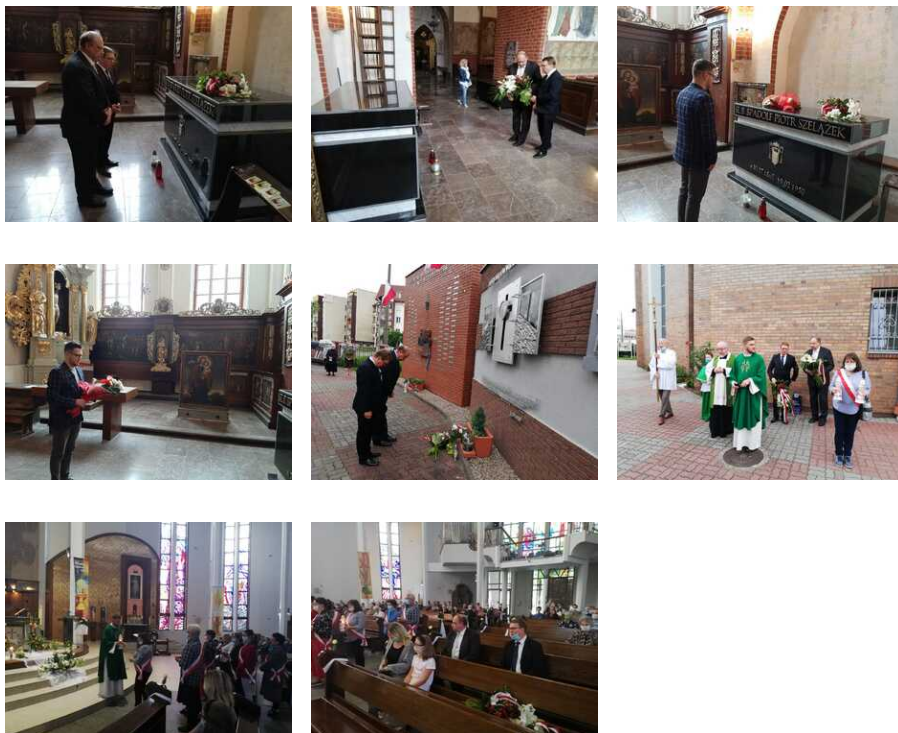

11 lipca w kościele św. Jakuba w Toruniu o godz. 17.30 odbyło się złożenie kwiatów przez delegację IPN na czele z przewodniczącym Kolegium IPN prof. Wojciechem Polakiem oraz dyrektorem IPN Gdańsk prof. Mirosławem Golonem przy grobowcu Biskupa Łuckiego (Wołyńskiego) Adolfa Szelażka (1865-1950) i tablicy upamiętniającej ofiary nacjonalistów ukraińskich w województwach łuckim, stanisławowskim, tarnopolskim i lwowskim;

11 lipca po Mszy św. o godz. 18.00 prof. Mirosław Golon, dyrektor IPN Gdańsk oraz przewodniczący Kolegium IPN prof. Wojciech Polak złożyli kwiaty pod Tryptykiem Wołyńskim przy parafii Miłosierdzia Bożego w Toruniu (ul. Świętej Faustyny 7). Delegacji IPN towarzyszył radny toruński poprzedniej kadencji Karol Wojtasik, jeden z głównych inicjatorów budowy epitafium wołyńskiego w Toruniu. Dramatyczny w swojej wymowie tryptyk został odsłonięty w lipcu 2018 roku w 75. rocznicę wołyńskiej Krwawej Niedzieli na Wołyniu. Uczestnicy uroczystości otrzymali egzemplarze wydanej w 2019 roku przez IPN Gdańsk publikacji Katarzyny i Karola Lisieckich: „Wołyń 1943. Ludobójstwo Polaków na Wołyniu 1939-1945. Świadczenia” (do pobrania). Modlitwie pod epitafium przewodniczył ks. Stanisław Majewski, a homilię podczas Mszy św. za Ojczyznę oraz za ofiary Zbrodni Wołyńskiej wygłosił ks. Karol Rafalski;

- Wraz z wygnanym z zagarniętego przez Związek Sowiecki Wołynia biskupem łuckim Adolfem Szelażkiem do Torunia i w jego najbliższe okolice przybyli też inni uciekinierzy z wymordowanej wołyńskiej ziemi. Niektórzy osiedli w podtoruńskim Zamku Bierzgłowskim, inni w samym Toruniu. Najmocniej związali się z parafią Świętego Jakuba na toruńskim Nowym Mieście, to w tym przepięknym gotyckim kościele znajdują się bardzo ważne wołyńskie upamiętnienia, jak tablica upamiętniająca biskupa Szelażkę, a także jego grobowiec oraz tablica pamięci ofiar zbrodni popełnionej przez nacjonalistów ukraińskich z OUN i UPA na

mieszkańcach województw wołyńskiego, lwowskiego, tarnopolskiego, stanisławowskiego – mówi prof. Mirosław Golon, dyrektor IPN Gdańsk.

- Jeszcze jedno miejsce pamięci związane z wypędzonymi z Wołynia, ocalonymi z rzezi Polakami znajduje się na **cmentarzu parafii św. Jakuba położonym przy ul. Antoniego Antczaka**. To tam pochowano grupę duchownych, księży i zakonnice pochodzących z Wołynia, którzy wraz z biskupem Szelażkiem lub nieco później dotarli do nadwiślańskiego grodu Kopernika. Był wśród nich także ostatni proboszcz z wymordowanego Kisielina, ks. Witold Adam Kowalski (1899-1960, wyświęcony w 1925 roku), którego grób wymaga już konserwacji. Kisielin dzięki wielkiej aktywności rodziny Dębskich stał się jednym z najbardziej symbolicznych miejsc Zbrodni Wołyńskiej, a wielkie ruiny kościoła pw. Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Marii Panny są do dziś wielkim krzykiem rozpaczony pomordowanych. Ks. Kowalski podczas napadu ukraińskich zbrodniarzy na kościół w dniu został bardzo ciężko ranny, ale przeżył. 86 parafian modlących się w tę straszną niedzielę 11 lipca 1943 r. zostało zamordowanych. Warto dodać, że była to bardzo duża parafia, licząca blisko 3 tysiące wiernych, z kilkunastu pobliskich miejscowości, które w większości zostały wymordowane lub zmuszone do ucieczki dla ratowania życia – dodaje.

13 lipca w Malborku dyrektor IPN Gdańsk złożył kwiaty pod zrealizowaną przez OBUWiM tablicą „Genocidium Atrox” (ul. Dworcowa 17, budynek dworca PKP);

17 lipca o godz. 12.00 w Zielonce Pasłęckiej (gmina i powiat Pasłęk) odbędą się coroczne obchody rocznicy Zbrodni Wołyńskiej. IPN Gdańsk będzie reprezentowała Katarzyna Underwood. IPN Gdańsk w Zielonce Pasłęckiej [szczególnie mocno pielęgnuje pamięć](#) o ofiarach zbrodni ukraińskich nacjonalistów na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej, znajduje się tam m.in. ważne upamiętnienie ofiar zrealizowane przez OBUWiM IPN Gdańsk – tablica „Genocidium Atrox”;

- Podczas zbrodniczych działań nacjonalistów ukraińskich z OUN, UPA oraz ze zbrodniczych ukraińskich chłopskich samoobron, a także innych grup, którzy ich wspierali, jednym z ważnych celów ataku było chrześcijaństwo, a przede wszystkim Kościół katolicki, wielu kapłanów zamordowano, wielu poraniono, prawie wszystkich pozostałych zmuszono do opuszczenia swoich parafii. Najmocniej uwidoczniło się to w najbardziej krwawy dzień Zbrodni Wołyńskiej, czyli w niedzielę 11 lipca 1943 r. gdy podpalono, ostrzelano, zaatakowano jednego dnia aż 99 miejscowości i dokonano nieprawdopodobnego ludobójstwa, z co najmniej kilkunastoma tysiącami ofiar śmiertelnych. W wielu miejscowościach celem ataku były kościoły, dla części ofiar stały się zarazem pierwszymi grobami – mówi prof. Mirosław Golon, dyrektor IPN Gdańsk.

- Ukraińscy nacjonaści zbrodniczymi atakami sprofanowali m.in. kościoły w Ksielinie, Porycku, Zabłócu, Krymnie, Chynowie. Spośród 250 katolickich kościołów i kaplic, aż 103 zniszczyli ukraińscy nacjonaści. Resztki kościoła

katolickiego zostały wyniszczone po 1944 r. przez Sowieców. Zasłużony pasterz diecezji łuckiej ks. bp Adolf Szelażek (obecnie trwa jego proces beatyfikacyjny) został w styczniu 1945 r. aresztowany przez NKWD wraz z grupą innych kapłanów (wśród nich m.in. obecnie błogosławiony ks. Władysław Bukowiński, wielki apostoł Kazachstanu), a w 1946 r. wygnano go z terenów zagarniętych – uzupełnia.

- Warto dodać, że ukraińscy nacjonalistyczni zbrodniarze w swojej nienawiści do chrześcijaństwa, gdy nie zyskiwali poparcia, atakowali czasem także kapłanów greckokatolickich i prawosławnych. Czasem nawet mordowali, jak w maju 1943 r. w okolicy Dubna, gdzie zabili najważniejszą postać Kościoła prawosławnego – arcybiskupa wołyńskiego Aleksego (ur. 1882, imię świeckie: Aleksander Gromadzki, z narodowości Ukrainiec, pochodzący spod Białej Podlaskiej, który od 1934 kierował prawosławną, całkowicie ukrainizowaną diecezją wołyńską). W maju 1941 r. aresztowało go NKWD, ale najazd niemiecki miesiąc później doprowadził do uwolnienia. Arcybiskup Aleksy potępił zbrodniczą działalność UPA, w tym pierwsze wielkie mordy dokonane przez ludobójców zrzeszonych w tej kryminalnej formacji. 8 maja 1943 r. podczas objazdu terenów swojej eparchii został zamordowany przez bojówkę UPA. Wspominany już katolicki biskup wołyński, czyli ks. bp Adolf Szelażek po wypędzeniu przez Sowieców osiadł w Polsce w jej nowych granicach. Zamieszkał w położonym 15 km od Torunia Zamku Bierzgłowskim. Zmarł w 1950 roku i został pochowany w jednym z przepięknych gotyckich kościołów Torunia u św. Jakuba. W tej górującej nad rynkiem Nowego Miasta świątyni oprócz grobu wołyńskiego biskupa, jest od 2003 roku piękna tablica pamięci ofiar ukraińskich nacjonalistów z Wołynia oraz województw stanisławowskiego, tarnopolskiego i stanisławowskiego – podsumowuje prof. Golon.

PLIKI DO POBRANIA

[Wołyń 1943. Ludobójstwo Polaków na Wołyniu 1939-1945. Świadcstwa \(pdf, 7.03 MB\) 06.07.2020 11:00](#)